

POSTANOWIENIE

21 listopada 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Mariusz Łodko

na posiedzeniu niejawnym 21 listopada 2024 r. w Warszawie

w sprawie z powództwa E. S.

przeciwko Bankowi spółce akcyjnej w W.

o zapłatę i ustalenie ewentualnie o zapłatę i ustalenie,

na skutek skargi kasacyjnej Banku spółki akcyjnej w W.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku

z 21 grudnia 2022 r., I ACa 960/22,

1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;

2. zasądza od Banku spółki akcyjnej w W. na rzecz E. S. 5 400 złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego wraz z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia pozwanemu odpisu niniejszego postanowienia.

UZASADNIENIE

Pozwany Bank spółka akcyjna w W. wniósł skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 21 grudnia 2022 r. Wniosek o jej przyjęcie do rozpoznania uzasadnił wystąpieniem istotnych zagadnień prawnych (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.), tj.: 1) czy konsument, będący stroną umowy kredytu denominowanego do waluty obcej, obarczony jest nieograniczonym ryzykiem deprecjacji waluty polskiej w stosunku do waluty obcej, która w konsekwencji może skutkować

wzrostem wysokości raty i salda zadłużenia z tytułu zaciągniętego kredytu w przeliczeniu na PLN, w sytuacji gdy na podstawie postanowień umownych obowiązujących od momentu jej zawarcia, przysługuje mu prawo do przewalutowania kredytu na walutę krajową, w której uzyskuje wynagrodzenie, a podjęcie decyzji, co do skorzystania z przedmiotowego prawa nie jest uzależnione od wyrażenia przez bank jakiegokolwiek zgody bądź uiszczenia na rzecz kredytodawcy dodatkowego wynagrodzenia, co pozwoliłoby na całkowite wyeliminowanie ryzyka walutowego związanego z zawartą umową kredytu denominowanego do waluty obcej, a tym samym, czy zasadnym jest przyjęcie, że w sytuacji zawarcia przez konsumenta z kredytodawcą umowy kredytu denominowanego do waluty obcej, na mocy której konsument w dowolnie wybranym przez siebie momencie może dokonać przewalutowania kredytu do waluty krajowej, dochodzi do ukształtowania postanowień umowy w taki sposób, który skutkowałby naruszeniem dobrych obyczajów i interesu konsumenta w stopniu rażącym?; 2) czy w przypadku orzeczenia przez sąd o bezskuteczności klauzul przeliczeniowych, zawartych w postanowieniach umowy kredytu denominowanego w walucie obcej, pierwotny zamiar strony zawartego stosunku prawnego i jej wola ma decydujące znaczenie dla dokonania oceny czy umowa może wiązać strony i być wykonywana w jej pozostałym zakresie, z pominięciem postanowień uznanych za bezskuteczne?; 3) czy wobec dopuszczalnej na gruncie orzecznictwa TSUE i orzecznictwa sądów krajowych (w tym orzecznictwa Sądu Najwyższego) dystynkcji pomiędzy walutą zobowiązania, a walutą wykonania zobowiązania, uzasadnionym jest, aby oceniać postanowienia umowne dotyczące mechanizmów przeliczeniowych, a więc postanowienia bezpośrednio determinujące walutę wykonania zobowiązania, wynikającego z umowy kredytu denominowanego, w kontekście głównych świadczeń stron w rozumieniu art. 385¹ § 1 zdanie drugie k.c.?; 4) kiedy staje się wymagalne roszczenie konsumenta o zapłatę kwot uiszczonych tytułem wykonania umowy kredytu, której nieważność została stwierdzona przez sąd, z uwagi na istnienie w treści stosunku prawnego postanowień uznanych za niedozwolone, zważywszy, że ze stanowiska prezentowanego przez Sąd Najwyższy wynika, iż w takim przypadku, każdej ze stron nieważnej umowy kredytu przysługują odrębne roszczenia o zwrot świadczeń

pieniężnych, spełnionych w jej wykonaniu dopiero wtedy, gdy umowa stanie się trwale bezskuteczna, a stan ten powstaje w chwili, gdy należycie poinformowany konsument wyrazi zgodę na związanie niedozwolonymi postanowieniami umownymi albo zgody tej odmówi, natomiast skuteczność oświadczeń kredytobiorcy zależy od tego, czy został on uprzednio należycie poinformowany o konsekwencjach stwierdzenia abuzywności postanowień, która to czynność, w myśl orzecznictwa TSUE, winna zostać dokonana przed sądem?; 5) czy umowa kredytu ma charakter umowy wzajemnej w świetle regulacji art. 497 k.c. w zw. z art. 496 k.c.?

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powódka E. S. wniosła o wydanie postanowienia odmawiającego przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania oraz o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Istotne zagadnienie prawne w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. to zagadnienie nowe, nierozwiązane dotychczas w orzecznictwie, którego wyjaśnienie może przyczynić się do rozwoju prawa. Powołując się na tę przyczynę kasacyjną skarżący powinien wskazać przepisy prawa, na których tle zagadnienie się wyłoniło oraz powołać argumenty prawne wykazujące rozbieżność ocen. Skarżący powinien przedstawić pogłębioną argumentację prawną w celu wykazania, że zagadnienie jest istotne, wywołuje poważne wątpliwości interpretacyjne, nie było dotychczas rozstrzygnięte w judykaturze albo dotychczasowe orzecznictwo wymaga zmiany i jego rozstrzygnięcie ma znaczenie dla merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy (zob. m.in. postanowienia SN: z 23 sierpnia 2007 r., I UK 134/07, i z 9 lutego 2011 r., III SK 41/10).

Skarga kasacyjna powyższych wymogów nie spełnia. Przedstawione w jej uzasadnieniu wątpliwości związane z wykładnią prawa oraz powołane problemy interpretacyjne były przedmiotem wypowiedzi judykatury Sądu Najwyższego (zob. np. wyroki SN: z 5 kwietnia 2023 r., II CSKP 1075/22; z 31 marca 2023 r., II CSKP 775/22; z 20 maja 2022 r., II CSKP 943/22; z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22; z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22; z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21).

W judykaturze utrwalone jest, że postanowienia umowy (regulaminu), określające zarówno zasady przeliczenia kwoty udzielonego kredytu na złotówki przy wypłacie kredytu, jak i spłacanych rat na walutę obcą, pozwalające bankowi swobodnie kształtować kurs waluty obcej, mają charakter niedozwolonych postanowień umownych (zob. np. wyroki SN: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 7 listopada 2019 r., IV CSK 13/19; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21). Cechy nowości w tej materii nie nadaje powołana przez skarżącego okoliczność, że umowa uprawniała kredytobiorców do przewalutowania kredytu na walutę krajową, przez co jej postanowienia nie naruszały dobrych obyczajów i interesów konsumentów w sposób rażący. W wyroku z 21 września 2023 r., C-139/22, AM i PM przeciwko mBank S.A., Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej wyjaśnił, że włączenie do umowy zawartej z konsumentem dwóch alternatywnych warunków dotyczących wykonania tego samego obowiązku ciążącego na konsumentcie, z których jeden jest nieuczciwy, a drugi zgodny z prawem, pozwala przedsiębiorcy na spekulowanie, że przez brak informacji, nieuwagę lub niezrozumienie konsument wykona zobowiązanie zgodnie z warunkiem, który powoduje znaczącą nierównowagę praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta. Stanowisko to, w nawiązaniu do powołanego wyroku, wyrażono także w orzecznictwie Sądu Najwyższego (zob. wyrok SN z 25 października 2023 r., II CSKP 820/23 i postanowienia SN z 9 listopada 2023 r., I CSK 4078/22, i z 27 września 2024 r., I CSK 2651/23).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że zastrzeżone w umowie kredytu złotowego indeksowanego lub denominowanego do waluty obcej kształtujące mechanizm indeksacji, określają główne świadczenie kredytobiorcy (zob. np. wyroki SN: z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr 2, poz. 20; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22; z 20 maja 2022 r., II CSKP 943/22). W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej podkreśla się również, że za postanowienia umowne mieszczące się w pojęciu głównego przedmiotu umowy w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy uważać te, które określają podstawowe świadczenia w ramach danej umowy

i które z tego względu charakteryzują tę umowę (zob. wyroki TSUE: z 30 kwietnia 2014 r., C-26/13, Árpád Kásler i Hajnalka Káslerné Rábai przeciwko OTP Jelzálogbank Zrt, pkt 49-50; z 26 lutego 2015 r., C-143/13, Bogdan Matei i Ioana Ofelia Matei przeciwko SC Volksbank România SA, pkt 54; z 23 kwietnia 2015 r., C-6/14, Jean-Claude Van Hove przeciwko CNP Assurances SA, pkt 33, i z 20 września 2017 r., C-186/16, Ruxandra Paula Andriciuc i in. przeciwko Banca Românească SA, pkt 35). Za takie uznawane są m.in. postanowienia, które wiążą się z obciążeniem kredytobiorcy-konsumenta ryzykiem zmiany kursu waluty i związanym z tym ryzykiem zwiększenia kosztu kredytu (zob. wyroki TSUE: z 20 września 2017 r., C-186/16, pkt 37; z 20 września 2018 r., C-51/17, OTP Bank Nyrt. i OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt przeciwko Teréz Ilyés i Emil Kiss, pkt 68; z 14 marca 2019 r., C-118/17, Zsuzsanna Dunai przeciwko ERSTE Bank Hungary, pkt 48, i z 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak i Justyna Dziubak przeciwko Raiffeisen Bank International AG, pkt 44, i wyrok SN z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22).

Sąd Najwyższy w uchwale całej Izby Cywilnej z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, mającej moc zasady prawnej, przyjął, że w razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie. Stanowisko to odzwierciedla dominujący w orzecznictwie Sądu Najwyższego pogląd, że w przypadku umowy kredytu denominowanego kursem CHF, po wyeliminowaniu z niej klauzul przeliczeniowych, nie jest możliwe utrzymanie takiej umowy w mocy ani jako umowy kredytu walutowego w CHF (zob. wyrok SN z 13 maja 2022 r., II CSKP 405/22), ani jako umowy, w której kwota kredytu wyrażona byłaby w złotych polskich (zob. wyrok SN z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22). Sąd Najwyższy wyjaśnił, że eliminacja klauzuli przeliczeniowej w takiej umowie sprawia, iż nie wiadomo, jaką kwotę powinien wypłacić bank, skoro w umowie kwota kredytu określona jest w CHF, ale wypłata następuje w złotych, według kursu arbitralnie ustalanego przez bank. Oznacza to, że brakuje niezbędnego elementu konstrukcyjnego stosunku prawnego i niemożliwe jest jego uzupełnienie. Tego rodzaju skutek (sankcja), w skutkach tożsamy z nieważnością umowy, nie jest wynikiem konstytutywnego orzeczenia sądu a powstaje *ex lege* (zob. uchwałę

siedmiu sędziów SN z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56, oraz powołane tam orzecznictwo). Nie jest również możliwe uznanie, że tego rodzaju kredyt należy od początku traktować jak kredyt walutowy, którego przedmiot stanowiła ustalona kwota w walucie obcej. Przyjęcie takiego założenia byłoby sprzeczne z umową, w której wyraźnie przewidziano wypłatę kwoty kredytu w złotych. Co więcej, uznanie kredytu za walutowy oznaczałoby, że brak wypłaty w walucie obcej jest równoznaczny z brakiem wypłaty kwoty kredytu w ogóle, natomiast faktycznie spełnione świadczenie banku w złotych musi zostać uznane za nienależne. Sytuacja w takim wypadku byłaby więc w praktyce zbliżona do tej, która powstała w razie przyjęcia nieważności lub bezskuteczności umowy kredytu (zob. wyrok SN z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 48).

Zwrócić uwagę należy, że niedozwolone postanowienia umowne (art. 385¹ k.c.) to konstrukcja przeniesiona do polskiego systemu z dyrektywy 93/13. Uwzględniając kognicję TSUE ukierunkowaną na wykładnię przepisów prawa unijnego – dyrektywy 93/13 – a także zakres udzielonych przez Trybunał wskazówek, w szczególności w wyroku z 7 grudnia 2023 (C-140/22), nieaktualne są założenia interpretacyjne charakterystyki sankcji z art. 385¹ § 1 k.c. – bezskuteczności zawieszanej abuzyjności – przyjętej w uchwale Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 i przypisaniu oświadczeniu konsumenta skutku konstytutywnego. Zgodnie z wykładnią Trybunału art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13, sformalizowane i złożone przed sądem oświadczenie konsumenta nie może być odczytywane jako pozytywna przesłanka ochrony wynikającej z dyrektywy, gdyż wyrażona w niej sankcja bezskuteczności abuzyjności powstaje z mocy prawa i *ex tunc*. Bezwarunkowa i działająca *ex tunc* bezskuteczność abuzyjna niedozwolonej klauzuli w rozumieniu art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 skutkuje tym, że ewentualne oświadczenie konsumenta może prowadzić jedynie do zrzeczenia się ochrony na jej podstawie (pkt 57). Prawo kredytobiorcy (konsumenta) do domagania się od banku odsetek za opóźnienie, może uzasadniać moment upływu terminu wskazanego w skierowanym do banku wezwaniu do zapłaty (zob. wyrok SN z 14 czerwca 2024 r., II CSKP 2205/22). Przedsiębiorca nie ma też obowiązku badania stanu świadomości konsumenta – czy konsument ten ma wiedzę o skutkach usunięcia nieuczciwych warunków

zawartych w tej umowie lub o niemożności zachowania mocy wiążącej owej umowy w przypadku usunięcia tych warunków. Wykonywanie praw, które konsument wywodzi z dyrektywy, nie jest również uzależnione od złożenia przez tego konsumenta przed sądem oświadczenia, w którym twierdzi on, po pierwsze, że nie wyraża zgody na utrzymanie w mocy tego warunku, po drugie, że jest świadomy z jednej strony faktu, że nieważność wspomnianego warunku pociąga za sobą nieważność wspomnianej umowy, a z drugiej strony konsekwencji uznania nieważności, i po trzecie, że wyraża zgodę na uznanie tej umowy za nieważną.

Problem prawny dotyczący dopuszczalności skorzystania przez bank z prawa zatrzymania (art. 496 k.c.), Sąd Najwyższy rozstrzygnął w uchwale składu 7 sędziów z 19 czerwca 2024 r., III CZP 31/23, przyjmując, że prawo zatrzymania nie przysługuje stronie, która może potrącić swoją wierzytelność z wierzytelności drugiej strony.

Z powyższych względów, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania nie znajdując również okoliczności, które w ramach przedsądu jest obowiązany brać pod uwagę z urzędu, w szczególności nieważności postępowania (art. 398⁹ § 1 pkt 3 k.p.c.).

O kosztach postępowania kasacyjnego Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 98 § 1, 1¹ i 3 w zw. z art. 108 § 1 k.p.c. oraz § 2 pkt 7 w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie.

[wr]

[ał]